

LESLEY and ROY ADKINS, *An introduction to archaeology*, Grange Books, London, 1989, (această ediție a fost tipărită în 1996 în China by Leefung Asco Printers Ltd), 128 p.

Lucrările teoretice privind arheologia au rolul deosebit în societatea contemporană de a oferi celor interesați posibilitatea de a se informa asupra acestui domeniu mai puțin cunoscut publicului larg, și, de ce nu, a sprijini în acest fel cercetarea arheologică în sine prin crearea unui curent favorabil în cadrul opiniei publice. În afară de aceste aspecte, lucrarea de față constituie și o sinteză completă cu privire la arheologie în general și la arheologia britanică în special, motive pentru care este demnă și de interesul specialiștilor.

Autorii, după cum putem citi pe supracopertă, au publicat lucrări numeroase privind arheologia generală și britanică, printre care "A Thesaurus of British Archaeology" și "Archaeological Illustration" fiind: Lesley Adkins doctor în arheologie, istorie veche și limbă latină, iar Roy Adkins doctor în arheologie.

Capitolul întâi, „Ce este arheologia?”, (paginile 7 – 19), este structurat pe subcapitole în care sunt dezbătute principalele probleme ce privesc știința arheologică. În primul subcapitol „Înțelesul arheologiei” autorii definesc această știință și raporturile sale cu istoria și cu alte științe din domeniul umanist sau realist. Subcapitolul „Începutul arheologiei” intenționează să ofere o imagine asupra evoluției interesului pentru arheologie și a manifestărilor practice legate de obiectivele arheologice. Trecând în revistă preocupări ale unor cărturari și topografi medievali sau a unor arheologi moderni, insistă din păcate mai mult pe dezvoltarea arheologiei în Marea Britanie, neglijând manifestările contemporane din alte țări europene. Problematika personalului autorizat să se ocupe de cercetarea arheologică, este abordată în subcapitolul „Cine face arheologie?” în care autorii oferă imaginea organizării cercetării arheologice în Marea Britanie comparativ cu situația din alte țări ale lumii asupra cărora nu insistă, probabil și din lipsă de informații. Cum pentru public scopurile practicării arheologiei pot fi uneori insuficient înțelese, acestea sunt expuse pe scurt de autori în subcapitolul „De ce se face arheologie?”. Prin eliminarea unor concepții greșite despre trecut, dintre care autorii dau câteva exemple, arheologia și-a dovedit rolul deosebit de important pe care îl are în reconstituirea realităților istorice. În plus, autorii insistă asupra amenajării siturilor în scop turistic cu ajutorul arheologiei, activitate profitabilă în societatea modernă, în care membrii societății sunt interesați să-și cunoască trecutul mai apropiat sau mai îndepărtat.

Capitolul al doilea „Peisaje vechi” (paginile 20 - 39), are ca obiect evoluția siturilor arheologice din momentul abandonării lor de către comunitatea umană până la descoperirea lor accidentală sau de către personalul abilitat. Primul subcapitol „Cum ajung să fie îngropate siturile arheologice” tratează exact soarta oricărui vestigiu al activității umane lăsat la discreția factorilor naturali, ca și intenționalitatea îngropării unor materiale și complexe. Există însă și excepții de la această soartă, ce pare implacabilă, ca aceea a unor monumente de piatră de mari dimensiuni, de exemplu, amintite de autori. În cazul unor situri omul a intervenit ulterior, fenomen din ce în ce mai frecvent în prezent datorită suprapopulării și insuficienței resurselor, distrugând mediul natural, în speță solul, și odată cu el și vestigiile arheologice pe care le conține. Această problemă și posibilitățile de a-i micșora efectul nefast asupra cercetării științifice este dezbătută în subcapitolul „Cum sunt distruse siturile”. Autorii subliniază că, dacă unele situri sunt distruse pe cale naturală, prin eroziune, cele mai multe cazuri sunt urmarea activității umane: agricultură, împădurire, construcții, rețele de transport, etc. Desigur, distrugerea unui sit arheologic poate fi concomitentă cu descoperirea sa, și de aceea se impune intensificarea cercetărilor de suprafață, care să preîntâmpine astfel de situații. Chiar în aceste condiții, numărul mare de situri distruse anual de activitățile umane

face ca doar aceste situri să fie cercetate prin săpătură, nemaifiind bani sau timp pentru celelalte. Acesta este doar unul din motivele care au dus, în țările occidentale europene, la dezvoltarea unor metode de cercetare care să ducă la obținerea unui volum mare de informații despre sit fără săparea lui. Din păcate în România, aceste principii de lucru nu pot fi întotdeauna aplicate din cauza monitorizării defectuoase a siturilor aflate în curs de distrugere sau amenințate cu distrugerea.

Subcapitolele „Cum sunt descoperite siturile” și „Cum sunt localizate siturile” insistă asupra metodelor mai vechi sau mai noi de depistare a siturilor arheologice, alături bineînțeles de descoperirile datorate hazardului. Este vorba de periegeheză, fotografie aeriană, măsurarea rezistivității și magnetismului, ecomăsurarea, măsurarea radar etc. Concepția autorilor, pe care o considerăm demnă de subliniat, este că săpătura arheologică distruge situl, și de aceea trebuie insistat asupra strângerii unei cantități cât mai mari de informații prin metodele amintite, săpătura impunându-se, mai ales în cazul unor stațiuni pe cale de a fi distruse.

Capitolul trei "Săparea și valorificarea" (paginile 40 - 61) urmărește în fapt etapele cercetării științifice după localizarea precisă a siturilor. "Săparea", primul subcapitol, definește tipurile de săpături arheologice care se efectuează în Marea Britanie și metodele utilizate în funcție de importanța acordată stratigrafiei orizontale sau verticale. Înregistrarea informațiilor rezultate în urma efectuării săpăturii sunt considerate de autori capitale încât insistă detaliind acest subiect. Materialul informațional este clasificat în: documentație desenată, documentație fotografiată și documentație scrisă. Cei doi arheologi britanici menționează și recomandă utilizarea unor forme de documentație scrisă standardizată, fără a da alte amănunte. Ar trebui avută în vedere afirmația că săpătura nu este încheiată decât atunci când informațiile științifice ajung la cunoștința opiniei științifice, altfel rămânând la fel de necunoscute ca atunci când situl nu fusese cercetat.

Subcapitolul "Probleme și limite ale săpăturii" aduce în discuție aspecte privind excavarea, care în ciuda încercării constante de îmbunătățire, pot cauza erori serioase : umiditatea redusă sau în exces din sol, subiectivitatea observațiilor, unicitatea actului arheologic. "Analiza de după săpare" nu putea lipsi din acest capitol, căci fără ea săpătura nu se justifică. Sursele de informații cu privire la sit, care contribuie la realizarea raportului săpăturii sunt considerate : documentația, obiectele și mostrele de sol recuperate. Autorii ne informează că în Marea Britanie de obicei documentația se copie , cele două exemplare fiind păstrate la mare distanță unul de altul pentru ca posibilitățile de pierdere să fie mai mici. O parte din obiectele descoperite trebuie conservate imediat ce sunt scoase din pământ, în timp ce restul se spală și se marchează. Obiectele și mostrele de sol sunt trimise specialiștilor, care le analizează și trimit rezultatele analizei lor arheologului. Acesta, pe baza stratigrafiei, alcătuiește o schemă evolutivă a sitului , în care include aceste informații. Scopul final al acestei activități este realizarea unui raport amănunțit privind săpătura care se păstrează la arhivă. Acest raport tehnic, detaliat, stă la baza unui raport mai sintetic care se publică. Orice arheolog poate consulta informațiile din arhivă, dacă îl interesează problema. Odată cu raportul publicat, informația intră în circuitul științific și educativ, fiind reluată sub forme mai concise de-a lungul timpului.

Capitolele următoare acoperă problematica analizării obiectelor descoperite și a mostrelor care se recoltează în timpul săpăturii arheologice pentru a oferi informații privitoare la mediul înconjurător și cronologia sitului.

Capitolul patru este intitulat "Gunoii de altădată", (paginile 62 - 79), făcând aluzie la caracterul menajer al multor descoperiri arheologice. Mai întâi autorii și-au propus să stabilească cu exactitate "Ce reprezintă obiectul descoperit", precizând care sunt categoriile de obiecte ce pot fi recuperate de pe un sit arheologic, din cercetări de suprafață sau sistematice, cum ajung ele îngropate în condiții atât de diferite, cum trebuie tratate și ce informații pot oferi. Apoi, în subcapitolul "Tehnici de analizare a descoperirilor" autorii prezintă pas cu pas modul în care sunt prelucrate materialele recuperate în timpul săpăturii. Arheologul este cel care le sortează pe categorii de materiale și le trimite unor specialiști în materialele respective, care le sortează din nou, le

grupează, cuantifică și compară cu alte descoperiri de același tip. În afară de această analiză comparativă și cuantificată, există analize chimice ce se pot realiza pentru fiecare tip de material.

Materialele privind mediul constituie o categorie specială de descoperiri care furnizează date importante despre om și legăturile sale cu natura. Subcapitolul "Ce ne pot spune descoperirile" arată ce categorii de informații pot fi extrase din analizarea acestora. Autorii nu insistă asupra cronologiei care face obiectul capitolului următor, ci preferă să atragă atenția asupra informațiilor privitoare la tehnologia fabricării unor obiecte, schimburile intercomunitare, uneori la mari distanțe, nivelul de trai, alimentația și sănătatea unei comunități, informații ce pot fi obținute prin analizarea atentă a tuturor materialelor recuperate din situl arheologic.

Capitolul "Numărând anii" abordează problema atât de complexă a cronologiei în arheologie (paginile 80 - 93). Primul subcapitol dovedește "Importanța datării", dar face și istoricul cronologiei arheologice de la metoda tipologică ca metodă de a stabili vechimea pieselor, împrumutarea metodei stratigrafice din geologie și rezultatele coroborării lor până la apariția în a doua jumătate a secolului al -XX-lea a metodelor moderne de datare. Fiecare din metodele mai importante de datare, folosite în arheologie este descrisă de autori în subcapitolul "Tehnici de datare". Au parte de o prezentare mai nuanțată atât metodele deja amintite: metoda stratigrafică, metoda tipologică, seriația tipologică, cât și metode mai noi: metoda radiocarbon, termoluminiscența, dendrocronologia, datarea arheomagnetică.

"Ansamblarea", capitolul șase, (paginile 94 - 115), se referă pe larg la modul în care , științific și expozițional, pot fi valorificate rezultatele săpăturii și situl în sine. Formulând una din cele mai frecvente întrebări adresate specialiștilor, "Ce se întâmplă cu siturile și descoperirile", titlul primului subcapitol, autorii explică de ce, din motive de consistență, poziție sau finanțare, majoritatea siturilor nu pot fi pregătite pentru vizitare în aer liber, rămânând ca dovadă a existenței sale doar obiectele recuperate și documentația. Pe de altă parte există situații în care unele situri sunt reconstituite până la o formă presupusă a fi cea inițială, acolo unde se poate, autorii dând ca exemplu Jorvik Centre din York, ce reproduce o parte din oraș în epoca vikingă.

Spre deosebire de izvorul istoric, cel arheologic oferă informația indirect și de aceea cei doi autori explică "De ce este necesară interpretarea", într-un alt subcapitol. În plus atrag atenția asupra faptului că trebuie interpretate atât izvoarele arheologice în sine, cât și contextul în care sunt găsite, ceea ce reprezintă de fapt sarcina principală a arheologului. "Metode de interpretare", al treilea subcapitol, descrie modalitatea și nivelele la care se realizează interpretarea. Astfel, interpretarea obiectelor este urmată de interpretarea siturilor, apoi a unor zone în anumite perioade istorice sau a unei perioade istorice pe un spațiu de mai mare întindere. Dar interpretarea are și ea limitele sale și de aceea autorii au considerat indispensabil un subcapitol care să trateze această problemă. Una din "Limitele interpretării" provine din faptul că izvorul arheologic oferă din păcate o cantitate redusă de informații și acelea cu posibilități de interpretare limitate. Autorii consideră că interpretarea are ca rezultat obținerea de informații din patru domenii, cu nivele de certitudine diferite. În urma analizării izvorului arheologic informațiile tehnologice au gradul cel mai mare de probabilitate și sunt și în cea mai mare cantitate. Urmează, descrescător după părerea cercetătorilor britanici: informațiile economice, sociale și religioase.

Un rol deosebit în interpretarea arheologică îl au "Experimentele arheologice" prin ele putând fi verificate o parte din rezultatele acesteia. Există trei categorii de experimente care urmăresc să dovedească: cum s-au format siturile arheologice și cum s-au distrus, cum au fost folosite obiectele și cât de eficiente erau, cum au fost realizate structurile construite. În ceea ce privește experimentele ce se ocupă de modul de formare și îngropare a siturilor, un rol de pionierat l-au avut încercările lui Pitt Rivers de a urmări modul de umplere a unui șanț pe cale naturală. De cele mai multe ori, experimentele privind construcția unor structuri duc la reconstituirea lor.

"Reconstituiri arheologice", subiectul unui alt subcapitol, reprezintă rezultatul practic al interpretării izvorului arheologic. În afară de scopul experimental, acestea intenționează să reproducă aspectul sitului arheologic sau a artefactelor. Pentru a oferi imaginea originală a siturilor și obiectelor pot fi folosite atât reconstrucțiile fizice cât și cele desenate sau pictate. Desenele realizate pentru publicare diferențiază partea reconstituită de porțiunea ce a supraviețuit timpului, în timp ce desenele pentru expoziții dau o imagine de ansamblu a obiectului, fiind expuse lângă resturile păstrate. În urma unor cercetări detaliate pot fi reconstituite în desen și siturile arheologice, oricum mai ieftin decât reconstrucția fizică, pe care o pot însă pregăti. Modelele la scară îmbină avantajele desenului cu cel al reconstrucției fizice. Totuși, cele mai sugestive rămân reconstrucțiile în mărime naturală, care pot oferi o plenitudine de informații de la imagini până la sunet și miros, vizitatorii putând lua parte la diferite activități și chiar rămâne câteva zile, ca la Jorvik Centre în York, deja amintit de autori.

Ultimul capitol se intitulează "Ce urmează", (paginile 116 - 123), și se referă la ceea ce poate face fiecare în domeniul arheologiei, fiind dedicat relațiilor dintre arheologi și societate. Mai întâi autorii au urmărit să se asigure că cei interesați nu se vor opri la acest nivel de cunoaștere și în subcapitolul întâi se arată "Ce să faci dacă vrei să știi mai mult". Orice preocupare în sensul acumulării de cunoștințe în acest domeniu începe prin consultarea bibliotecilor, a expozițiilor muzeale și a siturilor arheologice deschise publicului. Organizațiile de turism au programe culturale în care sunt reconstituite activități din trecut. Cei interesați pot intra într-o societate arheologică, în acest fel putând beneficia de activități organizate, cu caracter teoretic și practic, și de biblioteci mai complete. Universitățile organizează pentru cei interesați cursuri cu caracter de popularizare, sau cu finalitate educațională.

Nu este neglijată de autori nici posibilitatea ca cei ce citesc această lucrare să fie subiecții unei descoperiri, încât sunt îndrumați cum să procedeze într-o astfel de situație. În subcapitolul "Ce faceți dacă găsiți ceva" autorii argumentează cu convingere importanța mare a oricărei descoperiri și deci necesitatea înregistrării sale de către cei în măsură, alături de informații privind localizarea exactă. Situația este similară în cazul siturilor descoperite accidental, care oferă posibilitatea unică de a înregistra informații esențiale despre unele situri pe cale de a fi distruse.

Capitolul se încheie cu "Bibliografia", cuprinzând câteva lucrări cu caracter general ce pot fi consultate de cei interesați. Paginile 124 - 126 conțin indexul general, iar paginile 127 - 128, un glosar de termeni de specialitate. Lucrarea se încheie cu o listă detaliată a provenienței fotografiilor utilizate în volum.

Concepută ca o lucrare de popularizare, în special pentru britanici, lucrarea își dovedește valoarea și prin faptul că prezintă pentru cei din alte state modul cum se desfășoară activitatea arheologică în Marea Britanie, încât aceștia pot găsi în ea un ghid valoros pentru cercetarea din țările lor.

Sorin Ignătescu